

Yürürlükteki Program ve Ders Kitaplarına Göre Ortaöğretim Coğrafya Perspektifimiz

Mustafa Girgin^a

Mustafa Ertürk^b

Özet

Türkiye’de anasınıfından üniversiteye kadar değişen program türlerinde 300 krediyi bulan coğrafya derslerine sinmiş resmi bir perspektifimiz vardır. Geçmişteki bölgesel koşulların karşısında, ama daha çok ulusal tavırların şekillendirdiği bu resmi yapının üç yönü dikkati çeker: ilki çağdaş coğrafyanın etkilerinden iyi korunmuş bir genel coğrafya; ikincisi seçilmiş ülkelerin ansiklopedik bilgileriyle şekillenmiş bir dünya coğrafyası; sonuncusu tüm yönleriyle-yeniden-Türkiye Coğrafyası. Bu yapıdaki programın amaçları doğrultusunda farklı yönlerde ortaya çıkan perspektifi görmeyi amaçlayan bu yazı, ortaöğretim coğrafya dersleri için Talim Terbiye Kurulu’na 1992 yılında alınan kararlara, programın içeriğine ve son on yılda okutulan ders kitaplarına dayandırılmıştır. Talim Terbiye Kurulu tarafından belirlenen amaçlar, içerik ve seçilmiş onaylı ders kitaplarında geçen beşi evrensel kabul edilen 20 kadar temel coğrafya kavramının taranmasıyla oluşturulan tablolar incelendiğinde ortaya çarpıcı sonuçlar çıkmıştır. Bunların başında kalkınmaya vurgu yapan Türkiye ve bölgeler kavramlarını öne çıkaran kitapların yanı sıra dünya, yer, harita ve ekonomi kavramlarının güçlü olarak görüldüğü örnekler de vardır. Genel olarak bakıldığında coğrafya alanında evrensel kavramların desteklediği belirgin resmi bir perspektifimizin bulunmadığını söylemek yanlış olmaz.

Anahtar kelimeler: coğrafya, program, perspektif, ders kitabı

Abstract

We have got a very formal and detailed perspective of Geography of Turkey from preschool to university education. An average person receives nearly 300 credits of Geography from preschool to university graduation. Three aspects of National attitudes have gained gain more importance in geography teaching than regional conditions experienced in the past: first, a well preserved general geography out of the impact of contemporary geography. Second, a world geography shaped by information of developed countries. Third, re-examination of Geography of Turkey with all aspects. This study is based on the curriculum designed in 1992 by Talim Terbiye Committee

^a Yrd. Doç.Dr. Muğla üniversitesi, Eğitim fakültesi, Muğla, mirgin@msn.com

^b Yrd. Doç.Dr. Muğla üniversitesi, Eğitim fakültesi, Muğla, erturk@mu.edu.tr

and the course books studied in the schools in the last decade. 20 concepts, five of which are considered universal, have been scanned and assessed according to the curriculum; syllabus and content that Talim Terbiye Committee has determined and thought provoking ideas have emerged at the end of this analysis and assessment. One of the most outstanding ideas of this analysis is that there are lots of concepts that clearly support concepts of Turkey and regions of Turkey as well as concepts of world, place, map and economy. A general perspective of this analysis shows us that it will not be wrong to presuppose that there are not universal concepts that show that we have a markedly formal perspective.

Key words: geography, program, perspective, course book,

1. Giriş

Bu çalışma son on yılda Türkiye’de liselerde okutulan ders kitaplarına giren kavramların incelenmesine yöneliktir. Yazının hazırlandığı günlerde liselerde okutulacak ders kitaplarını belirleyen TTK’nun kitap inceleme komisyonuna gelen altı coğrafya kitabından birinin incelenmesi tamamlanmıştır¹. Resmi bir perspektif görmek için sadece onaylanmış ders kitaplarına bakmak-bunlardan bazılarının okutulmaması nedeniyle-doğru olmayacağı ortadadır. Bunların arasına kamuoyunda tartışılmış örneklerin alınması hem karşılaştırma imkânı yaratmış hem de resmi perspektifin ders kitapları dışında nasıl görüldüğü sağlanmıştır. Örneğin ÖSS öncesinde sıkça kullanılan hazırlık kitapları bu perspektifi yansıtan –konuların tanımların ve örneklerin yoğun şekilde işlendiği-yayınlardır.

Türkiye’de belli bir programın resmi perspektifinin temellerini bugünkü sistematik içinde aramak doğru olmayabilir. Aslına bakılırsa bunun geçmişini biraz daha gerilere götürmek gerekir. Özellikle cumhuriyetin ilk on yılında yayınlanmış ders kitaplarındaki örnekler günümüz bakış açısını yansıtacak niteliktedir. Bunlardan biri; Hamit Sadi Selen (1945)’in Türkiye Coğrafyası² kitabıdır. Selen’e göre; *Türkiye siyasi bir tabirdir: Türk devletinin ve topraklarının adıdır. Aynı zamanda bir coğrafi birliği ifade eder. Devletin daima coğrafi birlik teşkil etmesi şart değildir. Siyasi hudutlar içinde birçok memleketler, hatta deniz aşırı ülkeler toplanabilir; fakat milli bir devlet olan Türkiye aynı zamanda bir coğrafi birliktir.* Özellikle Türkiye Coğrafyası kitapları eskiden beri ülkeyi tanıma üzerinde odaklanmış görünüyor.

Coğrafi perspektifler toplumsal düzeyde yaşanmış sorunlar başta olmak üzere geniş ve iz bırakan konuların bir coğrafi perspektif olup olmadığına bakıldı ve adını koyamadığımız bir yapı ortaya çıktı. Kavramların coğrafi perspektifi belirlemesine verilen anlam, herhangi bir yazarın coğrafi perspektifini belirlemenin ötesinde bir şey ve bütün olarak toplumsal bir etkileşimi sonucudur. Örnek vermek gerekirse sorunların başında farklı sayıda ve farklı anlamlardaki kavramların birbirinden farklı kitaplarda ortak bir perspektifi yansıtması ne kadar mümkün ve bunun ne kadar gerçeğe yakın olduğuna göre kavram temelli tartışmalarda, sorunlar yeni müzakerelerle çözülebilir.

Kavramların bir okuyucu için kalın yazılan ve altı çizilen kelimeler olmanın yanında içinde buldukları metinde kritik bir yeri vardır. Kelimeler tek tek sayılırken onların adil dağılıp dağılmadığına bakmaktan çok, seçilmiş kavramların bir haritada yolların bulunduğu bir kavşak gibi bizi nereye götüreceği üzerinde spekülasyon yapılabilir. Açıkça şu bellidir ki; herhangi bir kavramın ifade ettiği bir genellenmenin, zihinsel tasarımın ve imgenin yanı sıra başka anlamları da vardır. Dolayısıyla bir kavram; ihtiyaçların, geleceğe bakışın, bilimsel kimliğin, birikimin, deneyimlerin, cesaretin, korkuların, samimiyetin, amaçların, kurulu bir düzenin, savunmanın, üstünü örtmenin, üretimin ve tüketimin karşılığı olabilir. Ayrıca bu kavramlara bakarak ne kadar yaratıcı olduğumuzu veya olabileceğimizi kestirebiliriz.

İnsanın üzerinde faaliyet yaptığı tüm dünya ve doğa coğrafyanın alanı olduğu için imgesel tasarımları zengin olan bir sektördür. Öğrenciler okulda, giderek daha karmaşık birçok yeni durum ve olayla kavramsal olarak karşılaşır. Bu karşılaşmalarda kavrama dayalı coğrafya öğrenmeleri, dünya ve ülke ölçeğinde farklı ve benzer birçok konu için zengin bir menü sunar. Harvey'e göre kavramlar görelidir de olsa insan bilincinin sabit olmayan kategorileri olan ihtiyaçları da dikkate alması gerekir (Harvey, 2003:98). Aynı kitabın önsözünü yazan İra Katznelson, 1970'lerde duvarlara yazılacak slogan olarak "bizi kuramlarımızdan tanımalısınız" der.

Eğitim Fakültelerinde son zamanlarda yaygınlaşmaya başlayan Coğrafya Eğitimi çalışmalarına bakıldığında; kavramsal öğrenmeyle doğrudan ve dolaylı ilgili bazı yayınlar dikkat çekicidir. Bunlardan biri, Coğrafya

derslerinde karşılaşılan kavram ve terim öğretimiyle ilgili olarak; zaman, örnekleme, karıştırma ve gruplama sorunlarına vurgu yapmıştır (Turan, 2002). Olgu, kavram ve genellemelerden yararlanarak coğrafi bilgi ve fikir üretimi için öğrencilere model hazırlayan Taşlı (2000) ise, kavramsal öğrenmeyi destekleyen uygulamalar önermiştir. Şahin (2001:89), coğrafya derslerinde öğrenme gücü yaratan bölge ve bölüm gibi bazı kavramları “sanal kavramlar” olarak tanımlamıştır. Anlaşılmasında güçlük çekilen kavramların öğretilmesinde somutlaştırma ve örneklendirmenin öğrenmeyi kolaylaştırdığını ileri süren Doğanay, (2002:152), bunları sorularla desteklemeyi önermektedir. Her yıl giderek artan sayıda coğrafi bilgi verildiği halde, bu bilgileri kullanarak problemler çözülemiyorsa bir yerde sorun vardır ve bu durum kuşkusuz Coğrafya ile sınırlı değildir. Fizik dersinde ısı ve sıcaklık kavramının birbirine karıştırılmasına (Gümüş vd, 2001) Coğrafya’dan bir örnek enlem ve paralel kavramlarıdır.

Uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir farklı anlayış, içerik ve gelişmeler nedeniyle belli alanlarda özgün coğrafi perspektifler vardır. Bunlar kültür coğrafyasından coğrafi bilgi sistemlerine kadar geniş bir yelpazededir. Fakat söz konusu anlayışlardaki çeşitlilik bizde olduğu bilgi sistemlerinin şehircilik, ormancılık ve tarım gibi alanlara daha erken giren sistemlere ait bilgilerin programa yansımaları genellikle gecikir. Diğer taraftan Milli Eğitimin perspektifindeki daha çok bölgesel-ulusal normların program ve ders kitapları üzerindeki etkisi halen oldukça kuvvetlidir. Görüldüğünden daha derin olduğunu düşündüğümüz bu resmi perspektifi, kavramlara bakarak belirlemek bir dereceye kadar mümkün olacaktır.

Görüldüğü üzere coğrafya öğretim programlarında yapılan düzenlemeler köklü bir değişim ve yenilik getirmemekle birlikte harita becerileri, değişen bölgesel koşullar ve değişen sınırlarla ilgili yeni bilgilerin eklenmesine rağmen birbirinin benzeridir. İçinde bulunulan çağın özellikleri, değişen şartlar, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar, bilim ve teknolojiye gelişmeler programlara yansıtılamamıştır. Bu olumsuz gelişmeler coğrafyanın yer adları ezberletmekten başka bir işleve sahip olmayan, sıkıcı bir ders olarak algılanmasına sebep olmaktadır (Engin vd., 2003).

Türkiye'deki coğrafi perspektifin geçmişe ve günümüze ilişkin bazı çözümleri belirlemenin ötesine geçemediği bir gerçektir. Oysa günümüzde gelecekle ilgili kestirimler gerçekleşmese bile tartışılmakta ve farklı senaryolar üretilmektedir. Dünyada sadece bize özgü olmayan bu durum kavram gruplarına yansımıştır. Global bir dünyada ulusal ekonomik başarı, dünün çözümlerinden ziyade, değişen program ve organizasyonlar karşısında aktif rol almaya hazır insanların oranını arttırmakla mümkün olacaktır (Heron, 2000:273).

2. Yöntem

Bu incelemenin gövdesini Talim Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan Ortaöğretim Coğrafya programının genel amaçları ve açıklamaları³ ile 9, 10 ve 11. sınıf içerikleri ve liselerde okutulmakta olan kitaplar⁴ belirlemiştir. Programla kitaplar arasında yakın duran temel kavramlar resmi bir perspektif oluşturma yönüyle neredeyse birbirinin gölgesi gibidir. Bir ara coğrafyacılar arasında büyük tartışmalara sahne olan ve eleştiri alan, TÜSİAD tarafından yazdırılan alternatif Coğrafya kitabı⁵ resmi perspektifle ana hatlarıyla karşılaştırılmıştır. Konuyla ilgili önceki çalışmalara bakıldığında; öğretim teknolojilerine yakın bir konu olduğu anlaşıldı. Oysa resmi perspektifi kitaplara giren kavramlarla çözmeyi amaçlayan bu çalışma kitap analizi sınırlarına sıkışmıştır. Bunu aşmak için kavramların ortamı ve kültürü yakından ilgilendiren betimsel ve kuramsal kavramların fazla olmasına dikkat edildi. Son aşamada konu anlatımlı bir üniversiteye hazırlık coğrafya kitabı eklendi⁶. Bunların tamamı coğrafyanın anahtar sayılan yirmiye yakın kavram üzerinden tarandı. Elde edilen veriler, değerlendirme yapmak için frekans ve oransal dağılım tablolarına dönüştürüldü. Tarama yapılan kavram sayıları daha fazla olmasına rağmen bunların bazılarını hemen hemen hiçbir kitapta rastlanmadı. Bunların birkaçı bu yüzden değerlendirmenin dışında kalmıştır.

Tablo 1. Kavram türleri ve kavram işleme sırası.

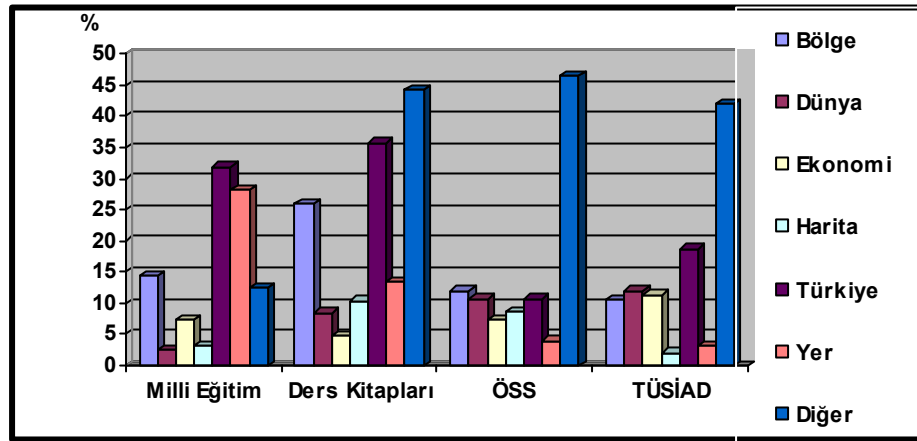
Kavram türü	Kuramsal	Betimsel	Algısal
Ön değerlendirilmeye girenler	ekonomi, küresel, kalkınma, sistem, teknoloji, coğrafya, postmodernizm	kuraklık, Avrupa, bölge, hareket, enlem, boylam, ekvator, göç, izdüşüm, sınır, Avrupa, toplum, üretim, tüketim, zaman, evren, atmosfer, tarım, turizm, sanayi, ulaşım, vejetasyon	ağaç, ova, dağ, ülke, ev, köy, yol, harita, bitki, akarsu, doğal kaynak, dünya, insan, maden, kent, liman, fosil, fabrika, tarla, vadi, orman
Tarananlar	ekonomi, küresel, Postmodernizm	bölge, hareket, sınır, konum, mekan, etkileşim, Avrupa, zaman	harita, doğal kaynak, dünya, insan
Karşılaştırılanlar	ekonomi	bölge, konum, mekan,	harita, dünya, insan

Problem tanımında görüldüğü gibi kavramların çeşitli sektörlerde geçme sıklıkları ve bunların program yapanlar ve yazarlar tarafından kendi kendine yenilenme durumları belirlenmiştir. Kavramların neye göre seçildiği konusunda tartışmak mümkün olmakla birlikte, bunların uluslar arası standartlar arasında olanlarına öncelik tanındı. Ayrıca Türk toplumuna özgü nedenlerle üzerinde ortak bir kanaat oluşmamış “çevre” gibi bazı kavramlar dışarıda bırakılmıştır. Tablodaki kavramların bir kısmı-yer, insan çevre etkileşimi, doğal kaynak, bölge, mekan, hareket-evrensel olarak tanımlanmıştır (Barth vd., 1997). Diğer bir kısmı coğrafyanın son yıllarda daha çok üzerinde durduğu postmodernizm bağlantıları ve toplumsal yönüne vurgu yapan (Özgüç-Tümerkin, 2000) çalışmalardan çıkarılmıştır. Son olarak 1998 değişiklikleriyle uygulanan programın amaçlarına göre resmi perspektif, genel coğrafyanın kavramları üzerinde odaklanmıştır⁷.

3. Verilerin Değerlendirilmesi

Coğrafya müfredat programları ve ilgili olarak ders kitapları ve diğer kaynakların birbiriyle ilişkili bir şekilde benzer perspektifleri yansıtması doğal karşılanır. Gerçekten karşılaştırma gruplarına bakıldığında görüleceği gibi toplumsal düzeyde Milli Eğitimin etkisiyle belirlendiği aşağı yukarı belli olan bu perspektif, son zamanlarda biraz değişmeye başlamıştır. Diğer yandan programların ülkeler, toplumlar arasındaki karşılaştırmaya değecek kadar farklılıklar içermesi de bir o kadar doğaldır. Böyle bir örneğin üzerinde çalışan yazarlar⁸ önemli bir sorun olarak ilköğretim okullarında Tarih ve Coğrafya kökenli öğretmenlerin kitap merkezli öğretimi tercih ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Ders kitapları öğretmen inisiyatifiyle öğrenmede baskın araç olarak öne çıktığında; bu hem öğretmenin, hem öğrencinin hem de o öğretimin perspektifi olabilmektedir.

İncelenmek için alınan kaynaklardan rasgele toplanan onlarca kavram önce büyük kutuda toplandı. Sonra somut olanlar, tanımlanabilenler ve teorik olanlar tablodaki gibi üç farklı kategoriye ayrıldılar. Her grup kendi içinde ikinci aşamada taramaya alınanlar ve üçüncü aşamada karşılaştırma yapılanlar olarak şekillenmiş oldular. Toplamı elliyi aşan kavramlardan yirmisi tarandı ve bunlardan geriye kalan sekiz kavram karşılaştırmaya değer bulundu.

Şekil 1. Taramada öne çıkan kavramların sektörlere göre durumu.

Tablo 2. Tarama Yapılan Kavramların Sektörlere Göre Dağılımı.

Kavram	MEB'nin Coğrafya Programı		Ders Kitapları		ÖSS Hazırlık Kitabı		TÜSİAD'ın Coğrafya Kitabı	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bölge	55	14,3	1012	25,9	132	12,0	296	10,6
Doğal Kaynak	0	0,0	55	1,4	40	3,6	5	0,2
Dünya	10	2,6	332	8,5	118	10,7	335	12,0
Ekonomi	28	7,3	189	4,8	82	7,4	318	11,4
Hareket	7	1,8	119	3,0	38	3,5	65	2,3
Harita	12	3,1	406	10,4	96	8,7	55	2,0
İnsan	15	3,9	139	3,6	40	3,6	100	3,6
İnsan ve Çevre Etkileşimi	0	0,0	32	0,8	1	0,1	1	0,0
Konum	6	1,6	77	2,0	44	4,0	38	1,4
Küresel	0	0,0	11	0,3	0	0,0	43	1,5
Mekân	0	0,0	68	1,7	14	1,3	110	3,9
Postmodernizm	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,0
Sınır	2	0,5	90	2,3	52	4,7	102	3,6
Sistem	0	0,0	19	0,5	48	4,4	62	2,2
Toplum	1	0,3	21	0,5	48	4,4	70	2,5
Tüketim	0	0,0	102	2,6	42	3,8	37	1,3
Türkiye	123	31,9	1400	35,8	118	10,7	525	18,7
Üretim	1	0,3	357	9,1	50	4,5	59	2,1
Yer	109	28,3	525	13,4	44	4,0	89	3,2
Zaman	6	1,6	145	3,7	44	4,0	27	1,0
Toplam	385	100,0	5190	100,0	1101	100,0	2801	100,0

- Milli Eğitim programında ve ders kitaplarında ana tema; yer, bölge, ekonomi gibi kavramların öne çıktığı soğuk savaş yıllarından kalma değerlendirmeleri yansıtan Türkiye Coğrafyası perspektifi olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Tarama yapılan 12 ders kitabında ortalama 400 kavram belirlenmiştir. Buna karşılık teknik ve perspektif olarak farklı bir yapıda olan TÜSİAD'ın Coğrafya 2001 kitabında 3000'e yakın kavram vardır.
- Tabloda en fazla rastlanan kavramlardan Türkiye Milli Eğitimin program sayfalarında ve ders kitaplarında büyük bir oran tutarken, diğer iki sektörde daha zayıf görünmektedir.

- En az rastlanan kavram postmodernizm ve insan ve çevre etkileşimidir. Bu kavramlara yer vermese de TÜSİAD'ın kitabının bu etkileşimi örtük bir şekilde hissettiren bir yapıda olduğu dikkati çekmiştir.
- Küreselleşme yanlısı olmakla eleştirilen⁹ TÜSİAD'ın coğrafya kitabında bu kavram neredeyse hiç yer almamıştır. Bu durum yayıncının Dünya, Avrupa ve Türkiye Coğrafyası konularını alışık olmadığımız tekniklerle ele almış olmasıyla ilgilidir.
- TÜSİAD ve ÖSS kitaplarında ilk altı kavram oldukça dengeli dağılırken, ders kitaplarında bunların oransal dağılımları düzensizdir. Görüldüğü kadarıyla bu düzensizlik kavramların dağılımını da etkilemiştir.
- Altı kavram dışındakilerin oranı TÜSİAD ve ÖSS kitabında % 50'ye yakın bir oranda olması kitapların kavramsal bütünlük içinde olduğunu göstermektedir. Ancak böyle bir inceleme başka kavramlarla tekrarlıysaydı sonuçların farklı çıkabileceğini belirtmek gerekir.
- Mekân kavramının programda olmaması ve ders kitaplarında az olması ünitelerde mekânsal kategoriler konusunda eksikler bulunduğunu gösterir. Özellikle doğal ve yapay ekosistem örneklerinde arazi kullanılış durumlarını yansıtan kategoriler kullanılmamıştır.
- Birbiriyle bağlantılı olması beklenen ders kitapları ile ÖSS kitabı arasında beklenenin aksine kavramsal bir bütünlük görülemediği.
- Doğal kaynak, harita, insan, zaman, mekân, hareket, küresel, sistem, toplum, üretim, tüketim, postmodernizm gibi coğrafyanın ulusal ve evrensel düzeyde gösterge niteliğindeki çeşitli kavramları % 5'in altında kalmıştır. Bunun anlamı popüler coğrafya ile okul programlarında yer alan coğrafya arasındaki güncellik sorunudur.
- Bakanlık yayını olan iki ders kitabı ile diğer kitapların arasındaki farklar dokuzuncu sınıf kitapları ile diğer sınıflar arasında da görülmüştür. Özellikle Türkiye kavramı Türkiye Coğrafyası kitaplarında, bölge kavramı ise Genel Coğrafya (dokuzuncu sınıf) kitabında ağırlıklıdır. Bölge kavramı yedi coğrafi bölgenin tanımlanması sırasında ortaya çıkmanın ötesinde, bölge çeşitleriyle ilgili hiçbir örneğe rastlanmamıştır.

4. Sonuç

Yürürlükteki programın kavramları gözden geçirilmelidir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve perspektifimizi gösterecek kavramsal yapı, yeni ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği doğrultusunda programa girmelidir. Mevcut kavramların önemli bir kısmı, öğrencileri somut ve betimlemeyle anlaşılan, tek doğruya yönelen kavramlardır. Bunlar yeni ortaklıkları ve işbirliğini ve dayanışmayı öne çıkaran kavramlar değildir. Milli Eğitimin amaçlarında belirtilen ekonomik kalkınma için gereken coğrafi bilgiyi oluşturma hedefine yönelik olduğu ileri sürülen konular bu kavramları içermemektedir. Diğer yandan betimleme ile öğrenilen kutup ve ekvator gibi bazı kavramlarda genellikle anlam karışıklıkları görülmüştür. Kavramların gerek kullanıldığı yerlerdeki durumu gerekse genel perspektifi toplumun problemlerini çözmeye yönelik değildir. Örneğin bölge kavramı sıkça karşımıza çıksa da burada kullanılan bölge, mekânsal kategorilerin dışındaki bölgeleri tanımlamaktan uzaktır. Programın genel görüntüsünü yansıtan küresel ve evrensel gibi kavramlar hiç kullanılmadığı gibi bunların internet ve coğrafi bilgi sistemleri gibi yeni bilgi teknolojilerini desteklediği söylemek zordur. Mekân-konum ilişkilerini içermeyen ve ender olarak kullanılan mekânsal kategorilerden; doğal bölgeler, kültür alanları, planlama bölgeleri oldukça yüzeyseldir. Sonuç olarak Genel, Dünya-Avrupa ve Türkiye Coğrafyası üzerinde odaklanması beklenen perspektifin tam tersine dağınık bir yapıda olduğu ve tam anlamıyla bir perspektif ortaya koyamadığı anlaşılmıştır. Bu durumu belirleyicilerden bir ya da birkaçına indirgemek ne kadar uygun değilse bunların ilgili yönetmelikten etkilenmediğini söylemek de pek doğru görünmüyor. Yakın bir zamanda yeniden belirlenen ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği sorunu birkaç yönden irdelenmektedir. Öyle anlaşıyor ki, ders kitabı yayınlamada yeniliklerin başında özel uzmanlık komisyonlarının değerlendirmeleri gelmektedir¹⁰.

Ders kitapları ve okul programlarını yönlendiren politikaların ne olduğu sorusuna doğru bir yanıt bulabilirsek-ne olduğunu anlarsak-bunların nasıl uyum içinde işleyeceğini de anlamış oluruz. Bir kitabın genel kavramsal yapısı açık kavram örüntülerinden oluşmaktadır. Bunun çözümlemesi için bakıldığında ders kitapları laboratuvar ortamında hazırlanmasa da bunların her biri laboratuvar

gibidir ve hepsinin ortak tarafı coğrafi bir hafıza yaratmak için mekânsal örgütlenmelerde olduğu gibi genel bir çerçeve çizmişlerdir. Sonuç olarak coğrafya derslerini kullanarak oluşturmaya çalıştığımız dünya, bölge, Türkiye imajlarını etkileyen program ve kitapların yapısını son yönetmeliklere göre gözden geçirmek zorundayız.

NOTLAR

¹ Bu kitapların üçü Türkiye Beşeri ve ekonomik Coğrafyası, üçü Türkiye Fiziki Coğrafyası kitabıdır (<http://ttkb.meb.gov.tr/kitap/kitaps.htm/25.5.2004>). 2004–2005 Eğitim-Öğretim yılında okutulacak ders kitapları Ders Kitapları ve Araçları yönetmeliğinin 22. maddesine göre Haziran ayının ilk on günü içinde Tebliğler Dergisinde yayımlanacaktır (<http://ttkb.meb.gov.tr/kitap/okutulan.htm/25.5.2004>).

² Birinci baskısı 1923'te Orta Okullar için yazılmış olan Türkiye Coğrafyası kitabının 14. baskısı 1945'te, İktisadi Coğrafya 1926 ve İktisadi Türkiye'nin üçüncü baskısı 1939'da yapılmıştır. Selen'in Memleket Coğrafyası'na dair kitaplarını dediği bu çok değerli çalışmalarda; 1941 Birinci Türk Coğrafya Kongresi konuşmalarını göz önünde bulundurduğunu söylemiştir.

³ -TTKB'nın 9.9.1992/277 sayılı kararı, <http://www.meb.gov.tr/index1024.htm> 27.4.2004
-Coğrafya I-II İçeriği ve 9. sınıfların ortak dersi TTKB'nın 9.9.1992/277 sayılı kararı
-Türkiye Coğrafyası İçeriği Türkçe-Matematik sınıfları TTKB'nın 1992/190 sayılı kararı
-Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I-II İçeriği TTKB'nın 1992/190 sayılı kararı
-Ülkeler Coğrafyası İçeriği TTKB'nın 1992/190 sayılı kararı

⁴ -Baranaydın, M., Lise Coğrafya. Final yay., İstanbul.
-Atalay, İ., 2000. Türkiye Coğrafyası 1 (Fiziki). İnkılap Yay., İstanbul.
-Atalay, İ., 2001. Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. İnkılap Yay., İstanbul.
-Aydın, C., (?). Türkiye Coğrafyası 1 (Fiziki). Doğan Yay., Ankara.
-Erdoğan, Y., 1996. Türkiye Coğrafyası 1 (Fiziki). BEM-KOZA Eğitim Yay., Ankara.
-Şahin, C.,-Doğanay, H., 1998. Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Ders Kitapları AŞ, Ankara.

-Şahin, C., 2000. Lise Coğrafya. Ders Kitapları AŞ, Ankara.

-Aydın, C., Lise Coğrafya. Doğan Yay., Ankara.

-Tarakçı, F., 2000. Liseler İçin Çevre ve İnsan. Önde Yay., İstanbul.

-Erdoğan, Y., 1996. Lise Coğrafya. BEM-KOZA Eğitim Yay., Ankara.

-Komisyon, 1998. Lise Coğrafya. MEB Yay., İstanbul.

-Komisyon, 2000. Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. MEB Yay., İstanbul.

⁵ TÜSİAD, 2001. Coğrafya. TÜSİAD Yay., No. İstanbul.

⁶ Köroğlu, S.,-Köroğlu, M., 1997. Üniversiteye Hazırlık Coğrafya. Tümay Yay., Ankara.

⁷ 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olan Coğrafya derslerinin uygulaması bu doğrultuda yapılmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.4.1998/64 sayılı Kararı).

⁸ Ertürk, M.,-Girgin, M., 2004. "Standartları Bakımından Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması". Doğu Coğrafya Dergisi S. 13 (Yayında) Erzurum.,

⁹ Helvacıoğlu, özellikle İstanbul'un küresel ekonomiye dönük tarafını ortaya koyduğu ve arka yüzünü gizlediği için eleştirmiştir.

¹⁰ Bu yönetmeliğe göre hazırlanmış kitaplara ek olarak öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları yapılacak ve özel uzmanlık komisyonlarının inceleyeceği kitaplar için yarışma açılacaktır.

Kaynaklar

- Barth, J.L.-Demirtaş, A., 1997. İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi-Kaynak Üniteler. YÖK/Dünya Bankası Yay., Ankara
- Birkenhauer, J., 2002, "Proposals for a Geography Curriculum '2000+' for Germany" International Research in Geographical and Environmental Education, Vol. 11, No. 3, Oxford, London.
- Helvacıoğlu, E., 2002. "Coğrafyasızlığın Coğrafyası". Bilim ve Ütopya Dergisi S. 87, İstanbul.
- Doğanay, H., 2002. Coğrafya Öğretim Yöntemleri. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Engin, İ.,-Akbaş, Y.,-Gençtürk, E., 2003." I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler". Milli Eğitim Dergisi S. 157, Ankara.
<http://yayim.meb.gov.tr/yayimler/157/ergin.htm>.15.5.2004
- Gümüş, S., vd. 2001. "Isı ve Sıcaklık Üzerine Kavram Yanılgıları". Milli Eğitim Dergisi S. 157, Ankara.
<http://yayim.meb.gov.tr/yayimler/157/gumus.htm>. 15.5.2004
- Harvey, D., 2003. Sosyal Adalet ve Şehir (Çev. Mehmet Moralı). Metis Yay., İstanbul.
- Heron, R.L.-Hathaway, JT., 2000, "An International perspective on developing skills through geography programmes for Employability and life:narratives from New Zealand and United States, Journal of Geography in Higher Education, Vol.24, No. 2, s.273, Melbourne, Australia.

-
- Özgüç, N.,-Tümertekin, E., 2000. Coğrafya. Çantay Kitabevi. İstanbul.
- Selen, H.S., 1945. Türkiye Coğrafyası. İstanbul.
- Şahin, C., 2001. Türkiye’de Coğrafya Öğretimi. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Taşlı, İ., 2000. “Günümüz Coğrafya Öğretiminde Öğrenci Aktivitelerinin Bilgi Üretimine Dönüřtürülmesinde Olgular, Kavramlar ve Genellemelerin Sistematik Kullanımının Sağlanması”. Milli Eğitim Dergisi S. 145, Ankara. <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/145/tasli.htm>.14.5.2004
- Turan, İ., 2002. “Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi ile İlgili Sorunlar”. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 22, Sayı 2, 67–84, Ankara.